

Domenico Molfetta

K R A M Á Ř I N A C E S T Á C H

Z italštiny přeložila: Kateřina Bohadlová

1. Starodávná karnská migrace do zaalpské oblasti

...My, starosta a radní z vážené obce Sudri, potvrzujeme naší přísahou, že pily a mlýny zaznamenávají značné újmy následkem nepřítomnosti místních mužů. Mnozí z nich působí v Němcích a doma se po uplynulém třiletí zdrží sotva tři měsíce... Sudri, 16. srpna 1763.

(...Noi Meriga e Giurati dell'Onorando Comune di Sutrio attestiamo con nostro giuramento che le sieghe e i mulini risentono sensibile discapito dall'absenza de' uomini stessi del luogo, molti de' quali conferendosi alla Germania, dopo scorso un triennio, ripassano a casa appena per tre mesi di soggiorno... Sutrio 16 agosto 1763.)¹

...Tato bývalá benátská provincie Karnie je složena z obyvatel, jejichž většina od nepaměti získávala obživu prostřednictvím cest a obchodů po státech náležících rakouskému domu a mnozí se dokonce stali věrnými císařskými poddanými a tím opustili svou vlast... Ústřední správa Karnie - Tumieç, 23. listopadu 1797...

(...Questa ex veneta Provincia della Cargna é composta di abitanti che nella massima parte hanno sempre ritratto la propria sussistenza col mezzo di giri e di negozi negli Stati di Casa d'Austria e moltissimi anche si sono formati del tutto fedeli sudditi imperiali abbandonando la loro Patria... La Municipalità Centrale della Carnia - Tolmezzo 23 novembre 1797...)²

Tato nám relativně blízká svědectví zdůrazňující a potvrzující starší zprávy, které nám poskytovali historici od roku 1261,³ nás staví před migrační fenomén už dávno zakotvený a z velké části už stálý.

Určitě tu nebudeme poukazovat na historické příčiny této migrace ani rozebírat důvody postupné přeměny z dočasné na stálou, ale nutno podtrhnout, že se kramáři, vykonávající svůj obchod za Alpami v 17., 18. a 19. století, v obdobích, která zásadně přicházejí v úvahu, zbytečně nevystavovali nebezpečí nebo dobrodružství.

Tam nacházeli obchod již odedávna v rukou obyvatel Karnie a mohli se tak spolehnout i na finanční podporu kupců a vlivných osob, ctihodných měšťanů těchto zemí, původně karnského původu, i když jejich jméno podle zvyklostí bylo poněmčeno (*Morasch = Morassi, Mohr = Moro, Dellefant = De Infanti, Krach = Gracco, von Bach = De Rivo, Pustet = Pustetto* atd.)

Nelze je považovat za šarlatány a za nepoctivé tuláky především proto, že v zaalpských zemích platily přísné zákony, a pak i obyvatelé Karnie,

kteří se již stali váženými místními občany, měšťany a kupci netolerovali špatné chování ze strany krajanů „nováčků“ (často ze stejného rodu). Kdo porušil pravidla občanského soužití, byl okamžitě *palesato* ‚udán‘ na příslušných úřadech. V této záležitosti existuje mnoho svědectví, jako příklad uvádíme případ kramáře z Çurçuvinta, Antonia Morassa, který poskytl falešné osobní údaje na úřadě v Augšpurku a byl udán Pietrem Mohrem (původem z Prioule) *borghese e negoziante* ‚měšťanem a kupcem‘ z Herrieden na základě svědectví Leonarda di Vory (původem z Çurçuvinta) *cramaro e fedele borghese* ‚kramáře a věrného měšťana‘ z Beilgries:

...vysvětloval zmíněný di Vora, že jednou cestoval s Morassem k Augšpurku, a když přijeli k městské bráně, a byli schválně tázáni číhajícími examinátory, aby zapsali své jméno a příjmení, tak Morasso neoznámil své pravé jméno, ale jiné, nad čímž se ten di Vora podivil a na otázku proč to udělal mu Morasso vysvětlil: proto, že jeho otec Pietro byl dlužníkem pana kupce Hossennaschela, a tak se obával zadržení u brány a následného předvedení před pana Hossennaschela... Kancléřství v Beilgries podřízené městu Eichstatt, 20. května 1719...

(...espose il mentovato di Vora che una volta ha viaggiato con esso Morasso verso Augusta, et arrivati sotto la porta della città et addimandato giusto l'usanza degli appostati esaminatori, e notato il nome e cognome, esso Morasso depose non il suo vero nome, ma un altro, sopra di che esso di Vora si meravigliò et addimandandolo perché ciò facesse, disse esso Morasso: ciò perché suo padre Pietro era debitore del Signor mercante Hossennaschel, perciò temeva di esser trattenuto alla porta et condotto da esso Signor Hossennaschel... Cancelleria di Beilgries soggetta alla città di Eichstatt 20 maggio 1719...)⁴

2. Trasy a dopravní prostředky

Mezi mnoha faktory, které podporovaly migraci karnských kramářů do zaalpských zemí, zaujímá ten geografický určitě důležité místo.

Karnie, převážně údolí řeky Bût a Plöckenský průsmyk, představovala přirozený most mezi oblastí středozemní a zaalpskou, a proto byla již od nepaměti brázděna důležitými spojovacími cestami ve prospěch rozsáhlých území z jedné i druhé strany Alp.

A tak se trasy karnských kramářů v novověku docela věrně kryly se starodávnými karavanními cestami, užívanými prehistorickým obyvatelstvem, a pak přestavenými Římany na silnice.

Dokumentární studie diářů, dopisů i cestovních poznámek nasvědčuje tomu, že karnští kramáři směřovali do Zaalpí třemi hlavními směry.

První a jistě nejdůležitější, sledovaný tím, kdo se odebral do Bavorska a odtud do Šváb, Frank a do Čech, kopíroval trasu římské

konzulské cesty *Via Julia Augusta* z Akvileje do *Veldideny* (Wiltenu - u Innsbrucku) popsané v *Itinerarium Antonini Augusti* (138-161 př.n.l.).⁵ Tato trať vedoucí z Plöckenského průsmyku do Mauthen v údolí řeky Zila a napříč průsmykem Gailberg vstupovala do hlubokého údolí řeky Drávy, pak míjela Lienz a vedla do S. Candida/Innichen, na konci údolí Val Pusteria/Pustertal se přiblížila k Bressanone/Brixen; odtud sledovala brennerskou cestu do Innsbrucku a tudíž i do Mnichova a Augšpurku.

V letních měsících, ať pěšky či na koni, mohla být tato trasa zkrácena zvolením cesty Pladen - Kreuzberský průsmyk - S. Candido/Innichen. Ovšem před rokem 1762, kdy byla zrekonstruována Benátskou republikou, se užívala jen málo. Například v roce 1631 tudy projížděli na koních kupci Radina Gio Pietro se společníky z Dimplan během zpáteční cesty ze Stadlauringen (z Dolních Frank), kde obchodovali. Přešli Franky a Bavorsko, odebrali se do Tyrol a překročením Brennerského průsmyku a údolí Val Pusteria/Pustertal až do S. Candido/Innichen a odtud jeli po cestě Kreuzbergu.

Po 14 dnech vyčerpávající jízdy (od 30. května do 13. června) se zchromeným koněm dorazili na hranici mezi Tyroly a Benátským státem, která byla zatarasená, protože Kreuzberský průsmyk byl ze sanitárních důvodů *serrato*, uzavřen.⁶

Záznamy o trasách Karnie - Bavorsko cestou Plöckenský průsmyk se hojně dochovaly. Již v roce 1749 využívali bohatí kramáři k překonání tohoto úseku *postali* „poštovní vozy“ Oberdrauburg - Mnichov a máme zprávu o postilionech Ferdinandu Soherovi z Monaiia a Francescu Selenatim ze Sudria, kterým byly svěřeny rance a dopisy.

V roce 1784 se ubíral Agostino Silverio z Paluce do Mnichova a odtud do Salcburku „pravidelným vozem, který vezl zavazadla a poštu“ (l'ordinario che porta le valise della posta), přičemž poskytoval detailní záznam o zemích, kterými projížděl.

Počátkem 19. století bylo možno cestovat s *postali* do Mnichova z Tumieče nebo Paluce. 23. května 1823 odjela poštáckými vozy z Paluce překupnice Teresa de Rivo z Čurčuvinta a dorazila do Mnichova dne 27. května stejného měsíce.

Velmi detailní je popis cesty Čurčuvint - Mnichov zvládnuté pěšky za 15 dní kramářem Gio Battou Plazzottou v roce 1806 podle plánu, který sledovali již jeho předci. V tomto *Marsch Route* zaznamenával počet hodin chůze za den, prošlé vesnice, hostince, kde našli ubytování; jde o pravý cestovní denník pro celkem 88 hodin skutečného pochodu na trase 400 kilometrů.⁷

Tatáž trať je popsána následně v roce 1813 Giobattou Mussinanem,

který po ní po etapách cestoval pohodlným a rychlým vozem (Çurçuvint - Plöckenský průsmyk - Mauthen - Kötschach - Oberdrauburg - Lienz - Mittelwald - Sillian - Innichen/S. Candido - Bruneck/Brunico - Sterzing/Vipiteno - Brenner/Brennero - Steinach - Innsbruck - Seefeld - Mittenwald - Wallersee - Mnichov).

Druhý hlavní směr pochodu, vedoucí přímo do Salcburku, mohl být využíván nejen kramáři, vykonávajícími svou činnost v rakouském městě, ale i těmi, kteří směřovali i z jiných důvodů do Bavorska a do Čech, trasou přes průsmyk Heilingenblut přes masív Vysoké Taury. Velká část kramářů však raději obcházela tyto stále obávané hory, obzvláště v zimních měsících, a tak došla do Oberdrauburgu a sledovala trasu, kterou jsme zmínili předtím anebo se dala na východ, kde se napojila na trasu S.Michael a Mauthendorf. Tuto cestu zvolil v roce 1814 Giobatta Straulino ze Sudria. O cestě na koni do Čech přes Tyroly a okolí Salcburku vypráví v dopise z roku 1728 také kramáři Zuane a Antonio Trojan, bratři z Prât. V Tyrolích utratili dvojnásobek za jídlo a oves a když dorazili do Salcburku, napsali toto otci „...bylo velmi problematické dotáhnout šedého koně až do Salcburku a nevíme, jestli se nám podaří dojet s ním až do Čech.“ (...ne abbiamo avuto assai a trar il caval biso fino a Salisburgo e non sappiamo se arriveremo con lui in Boemia.)⁸

Třetí trasa začínala v Kanalské dolině, v blízkosti Trbiže a přes Bělák směřovala ke Štýrskému Hradci. Jí dávali uživatelé přednost při cestách do Štýrska, Burgenlandu, Vídně a Maďarska.

Její varianta přes Spittal a průsmyky Katschenberg a Badstädter Tauern vedla do Salcburku.

Zprávy z cest po těchto tratích se dochovaly v dopisech Valentina di Vory z Çurçuvinta, působícího ve Štýrském Hradci v roce 1776, Sebastiana a Giacoma Gortana z Paulâra, obchodníků na konci 18. století v Burgenlandu a jiných četných karnských kramářů, kteří chodili do obchodní školy v Celovci.

Na závěr tohoto krátkého popisu hlavních kramářských tras by bylo užitečné připomenout, že kramáři z údolí Guart užívali pro dosažení Plöckenského průsmyku zkratky: Culino - Forcele di Culine - Plumps - Plota - Val di Culine - Scjaluta - Plöckenský průsmyk; Gjiviano - Val di Crous - Forcjute - Forcje Grande - Riu dai cramârs - Plöckenský průsmyk (*Riu dai cramârs* ‚Říčka kramářů‘ se nachází naproti Culino Grando; začíná u Ploty a sleduje úbočí Plöckenského průsmyku). Nemůžeme vynechat ani trasy přes průsmyky hor horního Incjaroie (Lodin, Meledis, Lance), které vedly přímo do údolí řeky Zila, oblíbené cesty kramářů z Paulâra ve službách továrníka Linussia⁹ a trasu Paluce -

Duron - Paulâr - Praduline - Ponteibe, užívanou těmi, kteří buď pěšky anebo na koni cestovali do Štýrska. Máme záznamy o tratích vykonávaných kramáři po vodních tocích řek Dunaj, Dráva, Salzach, Emže a Mura s pramicemi a čluny. V roce 1761 se někteří kramáři z Treppa Carnica plavili na pramici po řece Salzach. Tovaryš Zuanne Pitt z Çurçuvinta popisuje ve svém deníku z roku 1781 přesun z Lauingenu do Neuburgu (Švábsko), který se uskutečnil mezi 30. srpnem a 5. zářím na palubě člunu plujícího po Dunaji.

3. Průvodní listiny a závěti

Kramáři z Karnie, kteří se chystali poprvé podniknout cestu do zaalpských zemí, kde měli v úmyslu provozovat svou činnost, odjeli často na základě pozvání příbuzných, přátel nebo krajanů, kteří byli již dobře zapojeni do tamějšího obchodování. I když nešli pracovat do jejich služeb, věděli, že se na ně mohou, alespoň zpočátku, spolehnout s dodávkami zboží nebo půjčením peněz. Také jim bylo známo, jak jednat při obchodech, aby byli dobře přijati v těchto zemích, kde bylo zapotřebí čestnosti a dobrých mravů. Pokud byli známi těmito vlastnostmi a věděli, že je v praxi užijí, bylo lepší nechat si je potvrdit místními úřady ještě před odjezdem. A tak než odjeli na dlouhé cesty, každý si opatřil *lettera patente*, což je úřední listina, která sloužila jako průvodní glejt a zároveň doporučení.

Zde je dokument, se kterým se zaručila Benátská republika úřadům v oblasti, do které jel kramář Giovanni Radina, narozen v Dimplan v roce 1675 (usadil se v Grossbardorfu v Dolních Frankách, kde již působili jako kramáři jeho děda Nicolò (1687) a prastrýc Simone (1636 - 1696), kteří položili základ rodu Radinů v Německu).

Ve jménu Ježíše Krista amen...

My Nicolò Camozzino a my ostatní vysocí úředníci provincie Karnie tímto způsobem s jistotou oznamujeme a veřejně prohlašujeme, že obezřetný a poslušný mladý pan Giovanni Radina z Dimplana, je narozen z legitimního sňatku manželského, mezi panem Giacomem Radinou z Dimplana a počestnou paní Lucíí, dcerou Giacomu Paruttiho, rovněž z Dimplana... doporučujeme ho s nejzapálenějším úsilím vladařům a prosíme o vládčnost a spravedlnost soudců, aby nedovolili, že mu bude způsobeno něco zlého, až bude procházet jejich krajem vykonáváje obchodní řemeslo, a aby byli ochotní a odpověděli na všechny slušné a správné dotazy, na které se zeptá a vyhověli mu se vsí lidskostí, jak jen budou umět. Opravdu nám bude potěšením, když se přihodí, že přijdou i k nám jejich poddaní, slibujeme, že budeme opěťovat stejnou laskavost, přijmeme je a budeme chránit všemi prostředky, se vděkem a vážností...

Napsáno v naší zemi Tumieç, L.P. 1699, dne 27.září...

(Nel nome di Cristo amen

...Noi Nicolò Camozzino Gastaldo per conto del Serenissimo Dominio di Venezia, il Capitano, il Cameraro, i Provveditori, i rettori della Comunità della Terra di Tolmezzo, i Governatori di tutta la Provincia della Carnia: col tenore di questa facciamo sapere per certo, e pubblicamente affermiamo, che l'avveduto e opportunamente ubbidiente giovane Sig. Giovanni Radina di Piano presentatore della presente, è nato da legittimo e lodevole matrimonio contratto tra il Sig. Giacomo Radina di Piano sotto la nostra giurisdizione, da una, e l'onesta Sign. Lucia figlia di Giacomo Parutti parimenti di Piano, dall'altra... lo raccomandiamo con accessissimo zelo ai Principi Serenissimi e preghiamo la benignità e la giustizia dei Giudici affinché non permettano che sia recata ingiuria a lui quando passa per le loro regioni, esercitando l'arte di merciaio, e si mostrino accondiscendenti a lui in tutte quelle cose eque e giuste che domanderà e lo accolgano con particolare umanità, per quanto possibile. Ciò invero sarà tanto gradito a noi che, se capiterà che vengano da noi uomini loro sudditi, promettiamo che contraccambieremo con ugual favore accogliendoli e proteggendoli con ogni mezzo, gratitudine e autorità nostra...

Scritto nella Nostra Terra di Tolmezzo, Anno del Signore 1699, giorno 27 di settembre...)¹⁰

Skutečná drsnost cestování a stále hrozící nebezpečí během vykonávání obchodu daly kramářům pocítit nejistotu lidského života. Otcové rodin nakládali se svým majetkem, předtím než podnikli cestu tak, „že radili svým dědicům být moudří a dobří“ (sugerivano agli eredi saggezza e bontà) a sepisovali své závěti.

Essendo con l'aiuto di Dio per portarmi in breve nelle parti della Germania per proseguire li miei negozi e considerando non esser cose più certa della morte, nè più incerta dell'ora di quella... voglio disporre et ordinare le mie ultime volontà nel seguente modo...

(Jelikož se chystám, s pomocí Boží, na cestu do Němec, abych pokračoval s obchodováním a může se stát, že mě potká smrt... chci připravit a zařídit svou poslední vůli následujícím způsobem...)

Poté, co si 13. září 1739 zařídil vše na svůj případný pohřeb, který by měl být katolickým obřadem, kdekoli by zemřel, ponechal část svého majetku různým bratrstvům své fary Sv. Martina v Çurçuvintu, 20. září 1739 se Ludovico Morassi pěšky vydal do Ramaçasa - Cleulas - Plöckenského průsmyku směrem k Nördlingenu (Šváby), kde ho čekal jeho obchod s různým galantním zbožím, který byl během jeho nepřítomnosti svěřen tovaryšovi (již zkušenému), Giacomu Pittovi.

Stejného znění jsou všechny ostatní, mnou zhodnocené, závěti, z kterých uvádím ještě závěť Zuanna Chittara z Monaia (12. listopadu

1755) a další Giobatty di Vory z Çurçuvinta (21. září 1765), kramářů pracujících v Augšpurku.¹¹

4. Hostince a hospody

Ať se cestovalo pěšky anebo na koni, velmi důležitou roli hrály hostince rozmístěné podél tras, jakožto místa občerstvení, obživy a setkání. Kramáři dobře věděli, kde je *buon loggiare* ‚ubytování dobré‘ a zaznamenávali to do svých deníků a seznamů cest, které se předávaly z otce na syna. Velmi zajímavý je již zmíněný itinerář *Marsch Route Giobatty Plazzotty* (1806), jsou v něm uvedeny všechny hostince z Mauthenu do Mnichova, z nichž většina stále ještě existuje, jak jsem mohl zjistit na základě mého průzkumu:

Mauthen	Osteria da Craigher ‚Hospoda u Craighera‘
Oberdrauburg	dal Panatiero ‚U pekaře‘
Nickolsdorf	nella prima Ostaria ‚v první hospodě‘
Lienz	Fischwirt
Mittewald	alla Posta ‚U pošty‘
Sillian	alla Posta ‚U pošty‘
Innichen [/S. Candido]	all’Aquila ‚U orla‘
Niederdorf	nell’osteria in mezzo al borgo ‚hospoda v polovině města‘
Welsberg [/Bràies]	ultima ostaria alla dritta ‚poslední hospoda vpravo‘
Neinhausser	ostaria solla ‚jediná hospoda‘
Brunek	alla Stella, subito nell’entrare a sinistra ‚U hvězdy, hned po
[Bruneck/Brunico]	vstupu vlevo‘
S.Lorenzen	non é buon loggiare ‚není dobré ubytování‘
Unterfindel	alla Posta ‚U pošty‘
Millbach [Muehlbach]	nella prima ostaria a sinistra ‚v první hospodě vlevo‘
Unterau	ostaria sola buona ‚jediná hospoda, dobrá‘
Mittenwald [/Mezzaselva]	alla Posta ‚U pošty‘
Mauls	beim Nageln (ostaria buona) ‚dobrá hospoda‘
Sterzing [/Vipiteno]	alla Corona detto beim Nageln (buonissima locanda) ‚U koruny, řečená „beim Nageln“ (výborná)‘
Gosses	nella prima ostaria a dritta ‚v první hospodě vpravo‘
Prener	alla Posta (non é buona ostaria) ‚U pošty (není to dobrá
[Brenner/Brennero?]	hospoda)‘
am Kries [Gries?]	beim Nageln (buon loggiare) ‚dobré ubytování‘
Steinach	beim Lok Wirt (buon loggiare) ‚dobré ubytování‘
Matteray [Matrei]	all’Aquila d’oro (buona) ‚U zlatého orla (dobrá)‘
Oberschenberg	(nella sola ostaria buona) ‚v jediné dobré hospodě‘
[Schonberg]	
Innsbruck	all’aquila d’oro detto beim Niederkircher ‚U zlatého orla, řečená beim Niederkircher‘

Hall	nella Vorstatt alla locanda nuova ,Ve Vorstadt v nové hospodě‘
Schwaz	beim L(B) osterer
Rattenberg	alla Posta ,U pošty‘
Wuergel [Woergel]	alla Posta ,U pošty‘
Margaretenberg	ostaria sola ,jediná hospoda‘
Kufstein	alla Posta ,U pošty‘
Oberaudorf	ove é il Giacomo Mussinano di Casa ,tam bydlí Giacomo
[Ob.-Audorf]	Mussinano‘
Fishbach	alla Posta ,U pošty‘
Aibling [Bad Aibling]	beim Duschel
Feldkierchen	ostaria sola alla Posta ,jediná hospoda u pošty‘
Hechenkirchen	ostaria sola ,jediná hospoda‘
Monaco [Mnichov]	beim Rosenwirt

Velmi důležitá místa pro stravování, pro ubytování nebo jako jednoduchá adresa pro případnou poštu, byly hospody a hostince v různých městech a vesnicích, do kterých podomní kramáři přijeli (a vraceli se každých 15 nebo 20 dní, v době svých obvyklých obchodních cest).

V roce 1726 si Leonardo della Pietra a Nicolò Pith z Çurçuvinta nechali doručit poštu listonošem Chittarou (z Monaia Ravasciêta) do Hospody U bílého koně v Nördlingenu (Bavorsko), podobně také v roce 1745 (museli být tudíž obvyklými a známými klienty v tomto hostinci).

V roce 1728 měli podomní kramáři Zuane a Antonio Troianovi z Prâta v Čechách adresu pro poštu U bílého lva v Plzni.

Nicolò, syn nebožtíka Giobatty Mora z Prioule pracoval jako podomní kramář v okolí Würzburgu (Herbipolis) ve Württembergu, jak je uvedeno v účetní knize z let 1744-45. Navštěvoval se svým zbožím (látky a oděvy) 15 vesnic během asi 20 dnů a měl svoji adresu pro poštu v hospodě U koruny v Loudenbachu.

8. března 1762 Zuane Michise z Rigulâta a jeho sluha přebývají v *Gruner Baum* v Zell am See.

Od října do dubna 1781 chodí tovaryš Zuanne Pith z Vidálu (Çurçuvint) do německé školy v Burgau (Švábsko) a bydlí v hospodě U beránka, kde platí 8 krejcarů za den (1 krejcar = 1/60 zlatých).

V roce 1818 chodí Jacob Morassi z Çurçuvinta a Giovanni Straulino ze Sudria (synové slavných kramářů) do Obchodní školy na Polytechnischen Institut v Celovci a bydlí v hostinci Zlatý medvěd.

Úmrtí

Cesty, ať už byly podnikány jakkoli, skrývaly mnoho neznámého a představovaly četná nebezpečí, v závislosti na dopravním prostředku, ročním období a vybrané trase. Během cest byla nejčastější úmrtí způsobena nepřízní počasí a při překonávání alpských průsmyků nebo vodních toků, při podomním prodeji pak přepady za účelem krádeže: „vysílení námahou, zranění stržením mostů nebo nepevných dřevěných lávek, zřícení do hlubokých roklí, pohřbení pod lavinami sněhu, ztraceni v hlubinách lesů, v záhadných místech a za záhadných okolností“ (sfiniti dagli strapazzi, travolti dal crollo di ponti o di malferme passerelle di legno, precipitati entro orridi profondi, sepolti sotto valanghe di neve, scomparsi nel fitto delle foreste, in località e circostanze misteriose).¹²

Z kanovnických knih různých karnských far se dovídáme, že:

- 22. května 1665 se Bartolomeo Secardi z Dimplana utopil v Timauském jezeře, když cestoval do Německa;
- 25. prosince 1642 se bratři Giandomenico a Giobatta Plazzottovi ze Zenodise a Daniele Somavilla ze Siaia utopili ve vodách jezera Moza poblíž Salcburku, když se ho snažili přeplout na palubě malého člunu;
- 25. března 1752 byl nalezen Pietro z Povolara mrtev pod sněhem Plöckenského průsmyku;
- 7. ledna 1774 zemřel zimou Pietro Cargnelutti z Dimplana, když stoupal na Plöckenský průsmyk („in medietate montis suprascripti“);
- 4. ledna 1769 zemřel Lorenzo Grach z Tualias, když překračoval řeku Laaber poblíž pevnosti Geiselhöring;
- 2. května 1787 zemřel vyčerpán námahou a zimou Giobatta Morassi z Çurçuvinta při překonávání Felber Tauern a byl po několika dnech nalezen mrtvý („...supra altissimum montem Felber Thauern dictum, suprema altitudine iam trascensa, viribus destitutus, ac frigore constrictus e vivis decessit. Post aliquot dies nivibus abrutum inventum cadaver...“);
- 1. června 1801 se do propasti v Korutanech zřítíl 16ti letý pomocník nositel Domenico Maieron z Cleulasu a byl nalezen mrtev;
- 12. března 1818 zemřel Giobatta Dassi z Çurçuvinta ve Vipitenu (Sterzingu), když cestoval do Augšpurku.

Jak už jsme řekli, počítaly se k hrozícím nebezpečím na cestách i přepady, jejichž motivem byla krádež.

Úzkost a obava karamárů z krádeží a následných vražd jsou zachyceny v jejich dopisech. 10. července 1801 se nachází Ludovico Morassi z Çurçuvinta po obchodní cestě v hostinci pana Giacoma Bianchi z Celovce a píše svému příteli Osualdovi De Conti z Çurçuvinta:

Šťastně jsem se vrátil po namáhavém utrpení, když jsem musel cestovat v noci s

neznámými lidmi se strachem, že přijdu o peníze, které jsem měl u sebe, a o život.

(Sono felicemente qui ritornato, dopo aver sofferto moltissimi strapazzi, mentre dovevo viaggiare di notte con persone a me ignote, col timore di perdere il soldo che avevo meco e la vita.)¹³

Není pochybnost o tom, že měl Morassi oprávněný důvod k strachu, když sledujeme údaje o přeapadeních, které jsme objevili:

- 24. března 1734 byl zloději ze Sesta di Pusteria přeapaden a zabit Battista Florida ze Sigiletta na zpáteční cestě z Bavorska;

- v lednu roku 1748 byly nalezeny poblíž bavorského města Landau v oblasti *Fiecht* šaty a nějaké dokumenty kramáře z Comeglians Zuanna Monca (rozeznané jeho přítelem). Je pravděpodobné, že byl Monco okraden a zavražděn, ale i přes velké úsilí soudu v Dingolfingu se nikdy nenašlo jeho tělo;¹⁴

- 22. září 1801 byl zloději přeapaden obchodník ze Sudria Giobatta Del Moro během cesty kočárem asi hodinu od Dinkelsbühlu (Franky) a zabit sedmi ranami nože. Ještě než zemřel se mu podařilo vytáhnout svou pistolí a zabit jednoho útočníka. Zloději naložili na Del Morův kočár i tělo svého zabitého společníka a koně pokračovali s tímto příšerným nákladem až k obydlí svého majitele v Dinkelsbühlu:

Spalt, kraj Pleinfeld, 26. září 1801

Panu Giobattovi Straulinovi do Innsbrucku - Tridentu - Benátek - Sudria. Milý bratře, oznamuji vám, že se před 4 dny stalo neštěstí panu strýci Giobattovi Del Morovi asi hodinu od Dinkelbuhlu: byl přeapaden zloději a oni ho sedmi ranami nože zabili a on zabil jednoho zloděje pistolí a ostatní oba naložili na vůz a poslali je domů..., váš věrný bratr Giovanni...

(Spalt giurisdizione di Pleinfeld 26 settembre 1801

Al Signor Giobatta Straulino per Innsbruck - Trento - Venezia - Sutrio. Caro fratello, vi facio sapere che per 4 giorni è pasada una disgrazia che il Signor zio Giobatta Del Moro a un'ora da Dinkelsbuhl è assaltato dai ladri e l'anno masato con 7 cortellate e lui con una pistola ge la masato un ladro e qui altri li anno meso il ladro e lo zio morto in carozza e l'ano lasciato andare a casa... vostro fedele fratello Giovanni...)¹⁵

- v dubnu roku 1804 byl zloději oloupen a zabit Marzio De Crignis di Solar (Monaio), asi hodinu chůze od Pfaffenhofenu (Ingolstadt).

5. Votivní obrazy

Jak už jsme viděli v předchozí kapitole, střetávali se kramáři na svých cestách a během obchodování „na cizích a nebezpečných místech“ (in luoghi foresti e pericolosi) se smrtelnými léčkami. Často se však s pomocí

Pána a zakročením Panny Marie a svatých, kterým se oddávali s hlubokou vírou, zázračně zachránili před pohromami. V tom je původ darů vděčnosti udělovaných kostelům v jejich vesnici nebo votivních obrazů, které věrohodně vypořádávají místa a události, ze kterých se jim podařilo na poslední chvíli uniknout, do nejmenších detailů.

Dochovaly se četné votivní obrazy a za události, které zpodobňují, by si všechny zasloužily vzít v úvahu. Velmi zajímavý je votivní obrázek Zuanna Michiseho, který jsem důkladně studoval poté, co jsem ho uložil do Karnského muzea lidového umění v Tumieçi.

Zuane Michise z Rigulâta (zemřel 1783) patřil k významné rodině karnských kramářů, kteří byli aktivní v okolí Salcburku již od roku 1630. Osmého března 1762 se zásahem Panny Marie a sv. Anny z Ludario (Rigulât) Zuane se svým sluhou nebo lépe řečeno nosičem *cràscigne* ‚krosny‘ zázračně zachránili před hrozným výbuchem způsobeným střelným prachem, který byl nezodpovědně sušen nad kamínky, když se občerstvovali v hospodě v Zell im Pinzgau (dnes Zell am See) v Salcbursku. V říjnu 1988 jsem s pomocí doktorky Traudl Gumpelmayer ze Salcburku objasnil, že hospoda nebo spíše hotel vyobrazený na Michiseho votivním obrazu se jmenoval *Gruner Baum* ‚hospoda U zeleného stromu‘, existoval již od roku 1555 a byl přestavěn v 80. letech. Není o tom pochyb, neboť jsem porovnal obrázek se starými fotografiemi hotelu. A kromě toho *Pietà* znázorněná na votivním obrázku vypadá stejně jako ta na obraze, který se nacházel uvnitř hotelu, a který jsem si mohl vyfotit.

Jednalo se o reprodukci *Maria in Elend* ‚Maria v chudobě‘ z Embachu, na kterou se váže jeden příběh, který stojí za to vyprávět.

Paní Ursula Heilin, vdova po urozeném pánovi Ulrichovi Penningovi, žila v Texenbergu s dvanáctiletou slepou a hluchoněmou dcerou. Jednoho dne dcerka zmizela a nikdo netušil, kam mohla jít. V neštěstí udělala zbožná matka votum: slíbila, že na místě, kde dcerku najde nechá postavit kapli věnovanou Panně Marii Bolestné a budou se tam konat bohoslužby.

Důkladně byla prozkoumána oblast Taxenbachu a Embachu, a pak se stal zázrak. Po třech dnech bylo ztracené dítě nalezeno v horách Elsenberg, dívka seděla v nějaké chatrči poblíž malého stromku, zdravá, vidomá a s dobrým sluchem.

Na znamení díků nechala šlechtná paní v roce 1475 postavit na tomto místě kapli, která byla později rozšířena a vysvěcena a stala se cílem poutníků. Roku 1785 byla tato kaple zničena a zázračná podobizna Panny Marie Bolestné přenesena do farního kostela v Embachu.

Pro náklonnost a věrnost poutníků, kteří sem i nadále přicházeli, byla

v roce 1842 na místě staré svatyně postavena nová kaple.